

Stødden båthavn AS
Postboks 209
4662 KRISTIANSAND S

Deres ref.

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)
2016/2773

Dato
26.03.20188

Endret tillatelse til utfylling i sjø ved gnr/bnr 56/268, Knarrevik båthavn

Fylkesmannen tillater med hjemmel i forurensningsloven § 18 en økning i mengden stein brukt til utfylling. Det er satt ytterligere vilkår til arbeidene. Endring av søknaden er gebyrbelagt.

Vi viser til søknader om endring av tillatelse til utfylling i sjø datert 15.05.2017 (bruk av sulfidholdig stein) og 30.05.2017 (økt mengde stein), møte med utbygger, entreprenør og konsulent 24.10.17 og øvrig korrespondanse i saken.

Sakens bakgrunn

Reguleringsplan for Knarrevik/Rosenlund vedtatt av Kristiansand kommune 26.09.2007, legger opp til at det skal kunne etableres nytt landareal i forbindelse med anleggelse av småbåthavn. For å oppnå dette må det gjennomføres utfylling i sjø.

Det ble 30.06.2015 gitt tillatelse til utfylling av inntil 20 000 m³ rene steinmasser ved Knarrevik/Rosenlund for å etablere den nye småbåthavnen. Vedtak om tillatelse ble påklaget til Miljødirektoratet. Miljødirektoratet stadfestet Fylkesmannens vedtak med mindre endringer jf. brev datert 08.01.2016.

I ettertid viser det seg at de beregningene som lå til grunn for søknaden som tillatelsen baserer seg på, har inneholdt store mangler. Manglende kunnskaper om sjøbunn og topografi i sjø oppgis, sammen med ulike komprimeringsforhold i sjø versus på land, som årsaker til at beregningene er feil.

Resultatet av dette er at Stødden båthavn AS nå søker om å fylle ut ytterligere 28 000 m³ *fast fjell* over et totalareal på 8 000 m², noe som er en økning i areal på 20 %. COWI, som har utarbeidet søknaden, har senere redegjort for at et volum på 28 000 m³ fast fjell utgjør anslagsvis 45 000 m³ sprengsteinmasser. Dette innebærer i så fall et totalvolum på 65 000 m³, og en økning i mengde steinmasser på 225 % i forhold til det som det opprinnelig ble gitt tillatelse til.

Det ble også søkt om å benytte noe sulfidholdig masse fra Stødden til utfyllingen i Knarrevik. Denne søknaden er frafalt.

Høring

Søknadene er forhåndsvarslet sakens parter og offentlige etater samlet. Det ble innvilget forlenget frist for uttalelse til 22. august for tre av høringspartene. Innen fristen var det kommet inn følgende kommentarer til søknadene:

Kystverket sørøst i brev datert 26.06.2017

Kystverket har ingen merknader til behandlingen av søknaden etter forurensningsloven, men forutsetter at saken er behandlet av Kristiansand Havn KF etter havne- og farvannsloven.

Norsk maritimt museum (NMM) i e-post datert 12.07.2017

Museet er ikke kjent med marine kulturminner på stedet, og det er gjennomført marin arkeologisk registrering. NMM har ingen innvendinger til den omsøkte utvidelsen.

Randesund bydelsråd / Korsvikfjorden velforening (heretter forkortet «RB/KV») i brev datert 22.08.2017

RB/KV har levert en omfattende høringsuttalelse. En del av momentene omhandler reguleringsplanen, og blir ikke nærmere vurdert her.

Innledningsvis mener RB/KV at det *må oppnevnes en settefylkesmann*. Dette begrunnes blant annet med at de mener at utbygger har blitt favorisert i flere stadier i saksbehandlingsprosessen. Nærmere bestemt omfatter dette bruk av ikke ren steinmasse, hvor massene kommer fra, at utbygger er gitt hastebehandling og at RB/KV ikke er tatt med på tilsyn. RB/KV opplever ikke at alle parter er likeverdig involvert i saken. De stiller spørsmål ved om Fylkesmannen mener det er vanlig med så mange henvendelser og spørsmål i forbindelse med et tilsyn. Saksbehandlingen er ikke fullstendig blant annet fordi viktig informasjon er utelatt, blandet, gjort uklar og ikke dokumentert.

RB/KV påpeker det de mener er manglende oppfølging av rekkefølgekrav i reguleringsplan for Stødden. Dette er spørsmål knyttet til gjennomføringen av en vedtatt reguleringsplan, og gjelder dessuten en reguleringsplan som omfatter et annet område (foreliggende søknad gjelder et område omfattet av reguleringsplan for Knarrevik/Rosenlund). Fylkesmannen går derfor ikke nærmere inn på disse momentene her.

RB/KV påpeker at det søkes om endringer før tidligere søknader er ferdigbehandlet. De påstår at Miljødirektoratet har opprettholdt tidligere tillatt oppfyllingsvolum på 20 000 m³ i Knarrevik båthavn, og at det er forvirrende at det nå søkes om å fylle ut ytterligere 28 000 m³ fast fjell. Det anføres en rekke spørsmål som de mener må besvares før saken kan behandles. RB/KV spør om hvorfor Sweco argumenterer med at utfyllingsmassen er hentet fra Stødden når massen bl.a. hentes fra Fagerholt. De viser til at det ikke er aktuelt å argumentere med arbeidsplasser fordi det ikke lenger er konkrete planer om etablering av bedrift med mange arbeidsplasser på utfyllt areal. RB/KV mener at det må framgå klart hvor mye masse som skal brukes, hvor massen er hentet fra og transportbehovet for massen.

I høringsuttalelsen viser RB/KV til at Fylkesmannen avholdt tilsyn 24.05.2017, og til e-post angående tilsynet fra Fylkesmannen til Randesund bydelsråd datert 02.06.2017. Det påpekes at det er dumpet stein med urenheter bl.a. i form av røtter, jord, isopor og ledningsstumper fra skyting. RB/KV mener at COWI forsøker å skjule informasjon om massenes opphav.

Høringsparten er kritisk til at det ikke er gjort god nok kartlegging av sjøbunnen, slik at det nå må fylles ut mer masse. De mener at utbygger ønsker å villedde innbyggerne og offentlige myndigheter med stadige dispensasjonssøknader.

De mener at Fylkesmannen burde gjennomført tilsyn med arbeidene etter tilsynet 24.05.2017. RB/KV har selv engasjert dykkere for å undersøke de gjennomførte arbeidene, og mener at det er dokumentert brudd på plan- og bygningsloven og forurensningsloven. Ålegressfelt på hele vestsiden av fjorden er mer eller mindre ødelagt. De anfører at stein er dumpet på et atskillig større areal enn det som er tillatt, og at det er mye fremmedlegemer i steinmassene. Siltgardinet er ikke riktig montert og for dårlig merket.

I følge RB/KV er fiskebestander og ålegressforekomster radert vekk i området.

RB/KV konkluderer med at det må kreves full stans i utfylling til det er skaffet oversikt over det som er gjennomført av utfyllinger og hvordan dette har påvirket sjøbunnen. De krever altså også at søknaden må behandles av settefylkesmann.

Gretha Johanne og Jon Ivar Stie i brev datert 22.08.2017

Søknadens utforming gjør det vanskelig å skille de to utfyllingssakene i Korsvikfjorden fra hverandre. De mener at det stein som er fraktet fra Stødden mot Knarrevik er dumpet over et langt større område enn det som er tillatt, og viser til at dette er bekreftet ved dykkerundersøkelse. Det bes om at Fylkesmannen undersøker dette nærmere.

Det er amatørmessig og underlig at søknaden om endring begrunnes med manglende kunnskap om bunntopografi og ulike komprimeringsforhold på sjø og land. De antyder at det kan være andre årsaker til at det søkes om å fylle ut med mer masser.

Stie mener det ikke er gitt noen endelig plan eller beregninger for disponering av fjell som fjernes for anleggelse av båthavn, og det er heller ikke gitt noen detaljert plan for selve båthavnen. De mener de har krav på å se en slik plan. Det er ikke stilt krav til vurdering av innholdet av sulfid m.m. i steinmassene fra Knarrevik selv om slike krav er stilt for massene fra Stødden.

De mener søknaden er forvirrende og viser til de tre punktene:

- økning i berørt bunnareal med 15-20 %,
- nødvendig sjøvolum som viser seg nødvendig for å landareal som godkjent i reguleringsplan
- at utfyllingsmengde anslås i volum *fast fjell*.

Stie mener dette er for uklart til at søknaden kan behandles.

De viser videre til søkers påstander om at utfyllingen ikke vil gi noen betydelig merbelastning på miljøet, og at effektiv utfylling vil forkorte anleggstiden. Stie mener at utfyllingen kan defineres som miljøkriminalitet, og mener tiltakene tar knekken på alt marint liv. Det vises til at det tidligere var godt fiske i Korsvikfjorden men at det i år praktisk talt ikke er noe liv i fjorden. De viser til at det finnes fotodokumentasjon av forurensning innenfor og utenfor siltgardin. Høringsuttalelsen konkluderer med at anleggstid ikke er så viktig, men at det ikke må fylles mer stein i fjorden.

Familien Gabrielsen i brev datert 22.08.2017

Gabrielsen har innvendinger mot at de ikke er involvert som høringspart i forbindelse med tidligere saksbehandling.

De mener at reelt utfyllingsvolum blir kamuflert som en følge av mange søknadsrunder og utfyllingsprosjekter. Gabrielsen viser til at det må gjøres en helhetlig og total vurdering av flere utfyllingssaker i fjorden, i tråd med naturmangfoldlovens prinsipper.

Forutsetningene for Støddenplanen har falt bort fordi det ikke er aktuelle utbyggere og det er derfor ikke samfunnsmessige behov for ytterligere utfylling.

Gabrielsen understreker at de er åpne for balansert utbygging på arealene som utbygger har skaffet i Korsvikfjorden, men utdaterte reguleringsplaner må ikke medføre miljøforringelse. De ønsker at saken skal drøftes i møte med Fylkesmannen.

Fiskeridirektoratet i brev datert 23.08.2017

De planlagte arbeidene vil ikke være til hinder for fiskeriinteressene i området, men det er fiskefelt for garn rett utenfor tiltaksområdet. Den omsøkte endringen med arealutvidelse på 15-20 % vil gi en betydelig økning i volum med mer enn en tredobling fra 20 000 m³ til 65 000 m³. Tiltaket må vurderes opp mot planer og gitte tillatelser. Dersom Fylkesmannen mot formodning gir tillatelse må tiltaket gjennomføres skånsomt for å unngå større påvirkning på omkringliggende naturmiljø. Det må fastsettes vilkår om begrensnig av partikkelspredning og spredning av plast fra sprengledninger. Masser fra eventuell mudring må deponeres i godkjent deponi på land.

Naturvernforbundet i brev datert 22.08.2017

Naturvernforbundet har sendt e-post med forespørsel om en del avklaringer direkte til COWI, men disse er ikke besvart av COWI. E-posten er gjengitt i høringsuttalelsen.

Naturvernforbundet ber Fylkesmannen bidra til å få svar på spørsmålene som de har stilt i henvendelsen til COWI. De viser til at det ikke er sagt eksplisitt hvor mye sprengstein søknaden om endring vil innebære, da søknaden kun beskriver mengde fast fjell som vil gå med som tilleggsvolum ifølge den nye søknaden. Naturvernforbundet mener volumet vil bli på godt over 50 000 m³ og antar at økningen i areal som berøres vil bli vesentlig høyere enn 15 – 20%.

Naturvernforbundet stiller spørsmålstegn ved om en så stor utvidelse er i tråd med gjeldende reguleringsplan, og ber Fylkesmannen bidra til å bringe klarhet i dette.

De finner det oppsiktsvekkende og utilstrekkelig at søknaden begrunnes i manglende undersøkelser av bunnforholdene. At så store avvik fra det som opprinnelig var antatt om behovet for utfylling kan forekomme, svekker tilliten til søknaden og prosjektet.

Naturvernforbundet hevder at dykkere og øyenvitner har avdekket at det er fylt ut i områder hvor det ikke er åpnet for utfylling i henhold til reguleringsplan. De ber om at dette følges opp av Kristiansand kommune og Fylkesmannen.

Naturvernforbundet konkluderer med å be Fylkesmannen bidra til kunnskapsinnhenting, og mener søknaden slik den foreligger inneholder for mye uklarerheter til at den kan behandles. De har lagt ved fotodokumentasjon som skal vise manglende sikring med utlekking av forurensning til frie vannmasser, sprengningsaktivitet ved Knarrevik med sannsynlig tilførsel til sjø av urene masser/partikler og steinmasser/tildekking av sjøbunn i områder som det etter plan- og bygningsloven ikke gir anledning til å fylle i.

Tilbakemelding på høringsuttalelser fra COWI

Fylkesmannen ga COWI anledning til å kommentere høringsuttalelsene og vi mottok tilbakemelding fra COWI i brev datert 05.09.2017.

COWI går i all hovedsak ikke inn på de enkelte punktene i hver av høringsuttalelsene (deler av Fiskeridirektoratets uttalelse kommenteres direkte), men gir en mer generell vurdering av en del av momentene som tas opp samt at de beskriver status for tiltaket.

Som det framgår av sammendrag av høringsuttalelsene ovenfor, har det vært en del uklarheter om hvorvidt søknaden omhandlet Stødden eller Knarrevik. COWI presiserer at søknaden omhandler Knarrevik båthavn.

Innledningsvis beskriver COWI at det ble etablert siltgardin og turbiditetsmåler før tiltaket ble igangsatt. De viser til at Fylkesmannen har ført tilsyn med prosjektet.

COWI begrunner behovet for å fylle ut mer masser med at dette er nødvendig for å oppnå intensjonene i den vedtatte reguleringsplanen med fylling opp til kote +2,5. Grunnforholdene var ikke godt nok kjent da det ble søkt om utfylling første gang, og bedre kartlegging har vist at det er behov for å fylle betydelig mer masse enn det opprinnelig ble søkt om.

COWI viser til at siste klageavgjørelse fra Miljødirektoratet gjaldt Stødden og ikke Knarrevik.

Fiskeridirektoratets beskrivelse av at tiltaket ikke vil være direkte til hinder for fiskeriinteressene, men at det er fiskefelt for garn rett utenfor tiltaksområdet tar COWI til etterretning.

COWI viser videre til at rekkefølgebestemmelsene i reguleringsplanen for Knarrevik/Rosenlund ikke er relevante for foreliggende søknad, og de presiserer at det er kommunen som er planmyndighet.

De beskriver etablering av to siltgardiner, hvorav en som stikker 15 meter dypt er plassert på utsiden av utfyllingsområdet og en som stikker fire meter dypt er plassert på innsiden mot land. Sistnevnte gardin ble etablert etter at arbeidende var igangsatt og man erkjente at man fikk høye partikkelkonsentrasjoner inn mot land.

COWI redegjør for massene som benyttes og at disse er klarert av miljøgeolog som rene masser før utfylling. De gir også en redegjørelse for behovet for økte mengder masse, og at det nå foreligger 3D-scannerdata som gir et så nøyaktig bilde av bunntopografien som de klarer å framskaffe. Det anslås et merbehov for steinmasser på 45 000 m³.

Når det gjelder utfyllingens innvirkning på naturverdiene, viser COWI til at det er gjort vurderinger av ålegressforekomstene i forbindelse med tidligere tillatelse. Videre viser de til at Miljødirektoratet i sin klagebehandling har vurdert naturverdiene for det nærliggende området Stødden.

Fylkesmannens vurdering av høringsinnspillene

Vi vurderer noen av momentene som omhandler selve saksbehandlingen og som går igjen i flere av uttalelsene her. Øvrige innspill vurderes ikke konkret, men i vurderingen av søknaden nedenfor berøres de problemstillingene som innspillene tar opp innenfor forurensningsområdet. Når det gjelder innspill som omhandler reguleringsplanen og øvrige forhold knyttet til plan- og bygningsloven, går vi ikke nærmere inn på disse her. Det er avklart at reguleringsplanen ikke angir konkret hvor stor fylling under vann som kan tillates, men vi

har lagt til grunn at planen hjemler den mengde steinmasser som er nødvendig for å vinne inn det landareal som planen åpner for. Dette er avklart med Kristiansand kommune jf. brev fra kommunen datert 08.09.2017.

Noen av kommentarene omhandler utfyllingen ved Stødden, og disse vurderes ikke nærmere her.

Randesund bydelsråd framfører ønske om at søknaden skal behandles av settefylkesmann. Vi kan ikke se at det er grunnlag for at søknaden ikke skal behandles av Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, da vi ikke kan se at Fylkesmannen på noen måte er inhabil i saken.

I flere av uttalelsene hevdes det at utbygger har fylt steinmasser utenfor området som det er åpnet for gjennom reguleringsplan og utslippstillatelse. Fylkesmannen har tatt opp dette forholdet med utbygger i møte 24.10.17 (se nedenfor under *Fylkesmannens vurdering og begrunnelse* og avsnittet *masseberegning*).

Lovgrunnlag

Ved tiltak som representerer en fare for spredning av forurensning/miljøgifter gis det tillatelse med hjemmel i § 11 (særskilt tillatelse til forurensende tiltak) i *lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)* da tiltak som kan medføre fare for forurensning er forbudt, jf. § 7 i forurensningsloven (plikt til å unngå forurensning). Tillatelse til mudring, dumping, og plassering av materiale fra fartøy gis i tillatelse med hjemmel i § 22-6 i *forskrift om begrenning av forurensning (forurensningsforskriften)* dersom, tiltakene finner sted fra skip, jf. § 22-1 første ledd. I dette konkrete tilfellet gjelder søknaden utfylling, og den opprinnelige tillatelsen er derfor gitt med hjemmel i forurensningsloven § 11. I tillatelsen kan det settes nærmere vilkår for å motvirke at forurensning fører til skader eller ulemper, jf. § 16 i forurensningsloven (vilkår i tillatelse). En endring av en tillatelse som det er søkt om her er omgjøring slik forurensningsloven § 18 definerer det. Aktuelt her er første ledd punkt 5 (sitat): *de fordeler forurenseren eller andre får av at vilkår blir lempet på eller opphevet, er vesentlig større enn de skader eller ulemper det vil føre til for miljøet, ...* (sitat slutt).

En omgjøring er et enkeltvedtak slik at forvaltningslovens bestemmelser om forhåndsvarsling gjelder. Søknadene er derfor forhåndsvarslet etter forurensningsforskriften §§ 36-6 og 36-7.

Når Fylkesmannen avgjør om tillatelse skal gis og fastsetter vilkårene etter § 16, skal det legges vekt på de forurensningsmessige ulempene ved tiltaket sammenholdt med de fordeler og ulemper som tiltaket for øvrig vil medføre. Vi vurderer det slik at utfylling i anledning etablering av støttefylling er helt nødvendig med tanke på sikkerhet. Samtidig vil tiltaket kunne medføre miljømessige ulemper. Det er som følge nødvendig å sette vilkår for å begrense disse ulempene mest mulig.

Tiltak som kan medføre forurensning skal også vurderes iht. prinsippene for offentlig beslutningstaking i §§ 8-12 i *lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)* og §§ 4-6 og 12 i *forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften)* når aktuelt. Ifølge naturmangfoldloven § 8 skal offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Vi har lagt www.kart.naturbase.no, www.vann-nett.no og <https://kart.fiskeridir.no/plan> til grunn.

Vannforskriften fastsetter miljømål for vannforekomster og inndeler vannforekomster i fem tilstandsklasser. Miljømålene i vannforskriftens §§ 4 - 6 går ut på at tilstanden i vannforekomstene skal beskyttes mot forringelse, og forbedres med mål om å oppnå god

økologisk tilstand og god kjemisk tilstand. Dersom utslippet fører til at de aktuelle vannforekomstene endrer tilstandsklasse i negativ retning, vil det foreligge en forringelse. Miljømålene skal nås, og forringelse er ikke tillatt med mindre vilkårene for å gjøre unntak er oppfylt, jf. vannforskriften § 12. Fylkesmannen har derfor vurdert om kravene i vannforskriften er til hinder for å gi tillatelse etter forurensningsloven.

Fylkesmannens vurdering og begrunnelse

Masseberegning

En viss usikkerhet knyttet til mengder ved utfylling i sjø må påregnes. Det forutsettes imidlertid at søker tar høyde for dette på søknadstidspunktet. I dette tilfellet er det gjort en svært stor feil i de innledende beregningene. En så ekstrem feil som man diskuterer i dette tilfellet bør ikke forekomme, og er ikke å anse som innenfor usikkerhetsmarginene. Det er imidlertid klart at dokumentasjonen som ligger til grunn på nåværende søknadstidspunkt er detaljert nok til å kunne slå fast behovet nøyaktig. Fylkesmannen finner likevel grunn til å understreke at behovet for ytterligere utfylling ikke skal være begrunnet i et ønske om å få avsetning på steinmasser.

I flere av høringsuttalelsene hevdes det at det er fylt steinmasser utenfor området omfattet av reguleringsplan og utslippstillatelse. Fylkesmannen har tatt opp dette forholdet med søker og tiltakshaver. I henhold til deres forklaring har det ikke foregått en slik aktivitet. Søker har forklart at det ikke er aktuelt å benytte stein som er transportert fra andre områder, og som i dette tilfelle er å anse som en knapphetsressurs, til annet enn selve utfyllingen. Det hevdes at observasjonene kan skyldes utfyllingsmetodikken, ved at den ytterste delen av fyllingsfoten har blitt etablert først. Fylkesmannen vil likevel følge opp dette som egen sak, og be om en skriftlig redegjørelse. Det er fastsatt vilkår om dette i tillatelsen (se vilkår 14).

Ved avgjørelse av søknaden må Fylkesmannen vurdere om en økning i mengdene stein som brukes til utfylling ved Knarrevik/Rosenlund er forsvarlig. I vurderingen skal det legges vekt på de forurensningsmessige ulempene ved tiltaket, sett opp mot øvrige fordeler og ulemper som tiltaket vil medføre, jfr. forurensningsloven § 11 femte ledd.

Forurensning i steinmasser

Miljøpåvirkningen ved økt mengde stein brukt til utfylling er todelt; større arealbeslag på sjøbunnen (se vurdering nedenfor) og større utslipp av forurensning til vannmassene av primært nitrogen fra udetonert sprengstoff samt partikler fra sprengt stein. Sprengstein kan også være sulfidholdig. Sprengsteinmasser kan også inneholde andre urenheter som plastavfall i form av skytetråder.

Det er uventet, men ikke teoretisk umulig, å treffe på sulfidholdige steinmasser såpass langt vest i kommunen som Stødden/Dvergsnes. Bergartene inneholder normalt ikke store mengder svovel og det er heller ikke funnet høye konsentrasjoner. Opprinnelig tillatelse til utfylling sier eksplisitt at steinmasser brukt til utfylling skal være rene. Det innebærer stein uten innhold av svovel. Det ble tidligere søkt om å benytte noe sulfidholdig masse til utfylling, men denne søknaden er senere frafalt. Det er derfor også i de videre utfyllingsarbeidene kun aktuelt å benytte rene steinmasser.

Sprengstoff inneholder nitrogen som det vil finnes rester av i sprengstein. Mulige miljøkonsekvenser av dette er vurdert i begrunnelsen til Fylkesmannen i Vest-Agder i tillatelse til utfylling datert 30.06.2015 (sitat):

Ammonium og ammoniakk er giftig for fisk. Ammonium omdannes til ammoniakk ved en pH over 8 – 8,5. pH i sjøvann er omtrent 8,3 og sjelden over 8,5. Ved en pH på 8,5 foreligger 5,4 % av totalt nitrogen som ammoniakk. Vi anser ikke udetonert sprengstoff som en umiddelbar fare for fisk i området. Fra tillatelse til utfylling datert 10.04.2015 (dette er vedtak om tillatelse til utfylling ved Stødden – som nå ligger til klagebehandling hos Miljødirektoratet) gjelder samme utregning for påvirkning av udetonert sprengstoff ved utfylling i området for ny båthavn. Dersom man antar et basseng på 30 000 m³ og anslår utslipp av 75 kg total nitrogen, gir dette en omtrentlig konsentrasjon på 0,15 mg NH₃/l. Laks har lav tålegrense, om lag 0,9 mgNH₃/l (sitat slutt).

En økning på 225 % vil fortsatt ikke medføre noen teoretisk konsentrasjon som overstiger tålegrensen for, i vårt eksempel, laks som har lav tålegrense for ammoniakk.

Økt mengde partikler er en større utfordring. Her vil bruk av siltgardin være en viktig faktor for å redusere spredningen. Det er imidlertid viktig at plasseringen er så god som mulig, særlig når det ikke omslutter utfyllingen. Det har vist seg vanskelig, spesielt når det samtidig er utfordringer med bruk av slepebåt til lekter som gir oppvirvling og spredning.

Virkingen av økt arealbeslag

Da Fylkesmannen i Vest-Agder fattet vedtak 21.09.2015 om utfylling i sjø ved Knarrevik, ble det godtatt at en ålegresseng, dokumentert av Naturvernforbundet (rapporten *Kartlegging av verdifulle marine naturtyper i indre Korsvikfjorden*), gikk tapt. Denne avgjørelsen er prøvd hos Miljødirektoratet i deres klagebehandling, jf. brev datert 08.01.2016 uten merknader til nevnte tap av naturtypen.

Fotavtrykket til fyllingen på sjøbunnen vil øke med inntil 20 %. Vi har allerede godtatt tap av en ålegressforekomst. Det arealet som nå vil fylles ut ligger naturlig nok i randsonene av opprinnelig utfyllt areal. Vi kan ikke se at økningen i areal som forespeiles i søknaden, gir noen vesentlig endring ved at naturtyper berøres i nevneverdig større grad. Man er allerede innforstått med forringelse som en følge av utfylling på stedet. Ytterligere beslaglagt areal vil etter vår mening, ikke medføre tap av flere sårbare naturtyper. Det er fastsatt vilkår om at det skal plasseres siltgardin rundt utfyllingsområdet. Siltgardinet skal være lukket gjennom hele utfyllingsperioden, og dette vil bidra til å skjerme ålegressforekomst nord for utfyllingsområdet.

Våre vurderinger iht. naturmangfoldloven og vannforskriften

Vedtaket om endring av tillatelse til utfylling ved Knarrevik/Rosenlund bygger for naturmangfoldloven sin del mye på de vurderingene som allerede er gjort. Vi har lagt Miljødirektoratet sin Naturbase og Fiskeridirektoratet sin kartløsning til grunn. Rapporten *Kartlegging av verdifulle marine naturtyper i indre Korsvikfjorden* utarbeidet av Naturvernforbundet inngår som en del av grunnlaget. Den eksisterende kunnskapen om området og dets biologiske mangfold anser vi for å være tilstrekkelig i forhold til sakens karakter, jf. naturmangfoldloven § 8 om *kunnskapsgrunnlaget*.

I kunnskapsgrunnlaget skal også effekten av påvirkninger vurderes. Mulige effekter av de arbeidene som det er søkt om er kjent gjennom erfaring med liknende tiltak. I tillegg til

tildekking av sjøbunn som en følge av utfyllinger, vil utslipp av sprengstoffrester og spredning av partikler fra utfyllingsmasser og sjøbunnen være aktuelt å begrense.

Føre-var-prinsippet, jf. naturmangfoldloven § 9, tillegger vi noe vekt av de grunner som er nevnt over, nemlig at kunnskapen er tilstrekkelig. Føre-var-prinsippet skal vurderes selv om kunnskapen om naturverdiene er tilstrekkelig. Vi mener imidlertid at også kunnskapen om påvirkning fra denne typen arbeider er delvis kjent. Risiko for nedslamming av sjøbunn og spredning av forurensede sedimenter er negative sider som er observert. Avbøtende tiltak kan imidlertid redusere slik risiko betraktelig. Vi har på bakgrunn av de omsøkte endringene også definert nye vilkår med bakgrunn i blant annet § 9.

Prinsippet om samlet belastning er relevant for inngrep av denne typen i sjøbunnen. Naturmangfoldloven (NML) § 10 *Økosystemtilnærming og samlet belastning* medfører at man skal vurdere konkret hva som tidligere har berørt landskapet, økosystemene, naturtypene og artene i det aktuelle tiltaksområdet. Videre skal fremtidige aktuelle tiltak også vurderes dersom det er en realistisk mulighet for påvirkning. Når det gjelder landskapet i denne sammenheng, vil kommunen som planmyndighet være den rette å forholde seg til.

Det er godt dokumentert at den utfyllingen det er søkt om ved Knarrevik berører naturtypene i området. Dersom vilkårene satt i tillatelsen følges, unngås nedslamming/partikkelspredning til andre områder. Vi setter også ytterligere vilkår for å overvåke partikler i vannmassene og kontinuerlig kunne vurdere justeringer. Men med andre ord vil tiltaket medføre tap av naturtyper slik at NML § 10 om samlet belastning tillegges vekt. Den planlagte båthavnen, delprosjekt 2, har allerede dekket til en ålegresseng. Det at en av ålegresslokalitetene forsvinner, vil ikke medføre at forvaltningsmålet for ålegress som naturtype ikke nås. Ålegresslokaliteten har lokal verdi, og rangeres lavere enn de større områdene som finnes i kommunen. En større mengde stein brukt til utfylling vil ikke medføre ytterligere tap av denne naturtypen. Strengere vilkår i denne tillatelsen medfører etter vår oppfatning at arter og andre naturtyper ikke berøres nevneverdig negativt.

Ved vurderinger av samlet belastning skal en også se på situasjonen på kommunenivå, på regionalt nivå og på landsbasis. Det som, etter Fylkesmannens vurdering, er aktuelt i Korsvikfjorden, er spesielt ålegress. Sukkertare nevnes også da Havforskningsinstituttet har en overvåkingsstasjon i Korsvikfjorden. Denne blir ikke direkte berørt av de arbeidene det er søkt om. Videre regnes tilstanden til sukkertare som god i Korsvikfjorden ved Kristiansand ifølge årsrapporten 2013 ØKOKYST – Delprogram Skagerak fra Miljødirektoratet (M179 – 2014). Tilstanden har imidlertid vært dårlig tidligere år. Betydningen av sukkertareforekomster i fjordområdene er komplisert da man ikke har noen oversikt over faktisk eller potensiell utbredelse å legge til grunn for en veiing av forekomstene i området.

Med i vurderingen er også andre utfyllinger i Korsvikfjorden som er foretatt. Med en fysisk barriere vil påvirkning fra arbeidene på områdene rundt bli liten etter Fylkesmannens vurdering. Eventuell påvirkning i vannmassene er forbigående og holdes på et begrenset område når vilkårene følges. Disse vil nå overvåkes i større grad innenfor siltgardinet og dokumenteres ved ulike måter; turbiditet, nedfall in situ og mengde nedfall på sjøbunnen ukentlig.

Naturmangfoldloven § 11 slår fast at tiltakshaver (sitat) *skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter* (sitat slutt). Bestemmelsen forutsetter at det omsøkte tiltaket vil medføre skade på naturmangfoldet, og vi tillegger prinsippet vekt i denne saken. Vilkår om

bruk av siltgardin er blant annet satt for å begrense skade på nærliggende naturmangfold ved å hindre spredning av partikler fra utfyllingen. Turbiditetsmåler er et vanlig krav for å kontrollere effekten av siltgardinet. Vi anser ikke vilkårene for å være urimelig ut fra tiltakets omfang. Strandområdene innenfor siltgardinet og en ålegressforekomst får også et større vern med tilleggsvilkår i foreliggende tillatelse.

Naturmangfoldloven § 12 sier at man for å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet må ta utgangspunkt i driftsmetoder og teknikk som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater. Med teknikk menes blant annet renseteater. Driftsmetoder omfatter tidspunkt for aktivitet, redskapsbruk og avbøtende tiltak. Best mulig lokalisering kan f.eks. være at man for en planlagt vei velger en trasé som medfører minst mulig skade på leveområder til truede arter.

Som nevnt i avsnittet over, har vi satt krav om bruk av siltgardin. Det er også satt begrensninger for når utfyllingen kan gjennomføres. Dersom det viser seg at siltgardin ikke er tilstrekkelig for å minimalisere partikkelspredning, må tiltakshaver vurdere ytterligere spredningsbegrensende tiltak. Det er imidlertid viktig at siltgardinet kontinuerlig observeres, og at plassering og justeringer vurderes som en del av risikovurderinger gjennom tiltakshavers internkontroll. Blant annet kan spredning av masser føre til nedslamming av andre utenforliggende områder med ålegress. Siltgardinet skal omslutte utfyllingsområdet. For å sikre at man minimaliserer spredning ved eventuell ut- og innkjøring av tiltaksområdet med lekter, må det om nødvendig etableres dobbel sikring med siltgardin. Lektertransport inn og ut av området skal skje i den sørlige enden av området for å redusere sannsynligheten for spredning til ålegressenga nord for området.

Når det her er snakk om lokalisering, setter vi en grense for hvor omfattende en utfylling i sjø kan være. Fyllingsfoten skal fremdeles ikke omfatte den nordligste registrerte ålegressenga. Videre vil bruk av en fysisk barriere som siltgardin begrense negativ påvirkning som partikkelspredning/nedslamming til øvrige områder.

Vi vurderer ikke dette tiltaket som så omfattende at det varig påvirker miljøtilstanden i vannforekomsten, jf. vannforskriften § 4. Forurensningen fra utfylling vil ha en forbigående effekt gitt de vilkår som er stilt. På bakgrunn av dette er det ikke nødvendig å vurdere tiltaket iht. vannforskriften § 12.

Konklusjon

Det er uheldig at man i utgangspunktet har lagt feil faktagrunnlag til grunn. Det er imidlertid aksept for utfylling ved Knarrevik/Rosenlund av Kristiansand kommune, Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder og Miljødirektoratet. Når det i tillegg er større fordeler for forurenser enn ulemper for miljøet, ref. forurensningsloven § 18 første ledd punkt 5, godtar vi søknaden om økt mengde brukt til utfylling. Det er imidlertid satt noen tilleggsvilkår knyttet til vedtaket.

Vedtak om endringer

Med hjemmel i lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) § 18, endrer Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder tillatelsen til utfylling i sjø ved gnr. gnr. 56 bnr. 268 og 294 – Knarrevik/Rosenlund i Kristiansand kommune.

Vilkår for tillatelsen:

Vilkår fra tillatelse datert 30.06.15 med endringer datert 25.01.2016, jf. brev fra Miljødirektoratet med klageavgjørelse datert 08.01.2016 gjelder, med følgende endringer:

Revidert vilkår 1:

1. Det kan fylles ut inntil 65 000 m³ rene masser (sprengstein) til utfyllingen, inkludert fyllingsfot. Omfang av utfylling skal begrenses så langt som praktisk mulig. Fyllingsfotens skal ikke gå utenfor det areal som er opplyst og angitt i kartskisse i søknaden, jfr. vedlegget *plantegning lodding i sjø 20170515* til søknad datert 30.05.2017.

Revidert vilkår 3:

3. Det skal benyttes siltgardin under arbeidene for å hindre spredning av partikler fra sprengstein. Siltgardinet skal være i en slik størrelse og ha en slik plassering at spredning minimeres. Det må kun brukes rene steinmasser til utfyllingen, og de må ikke bestå av bergarter som kan medføre dannelse av nåleformede eller kvasse partikler. Steinmassene skal ikke inneholde større mengder udetonert sprengstoff som kan gi eutrofiering eller ammoniakkdannelse. Utfyllingen må ikke medføre utslipp av plastkomponenter fra sprengningen. Eventuelle skyteledninger og kabler skal fjernes, så langt det er mulig, fra massene før de legges ut. Rutiner for fjerning av plast samt rydding av plast i sjøen etter utfylling skal beskrives i internkontrollen.

Revidert vilkår 4:

4. Det skal etableres kontroll med partikkelinnhold i vannmassene mens utfyllingsarbeider pågår. Det skal måles turbiditet ved minimum to målestasjoner. Målingene må være representative i forhold til påvirkningsgraden av tiltaket. Alle målingene skal loggføres. Turbiditetsmålere skal plasseres på egnet dyp, dvs. hvor det forventes størst spredning. Turbiditeten skal måles i jevnlig dybdeintervaller fra vannoverflaten og ned til sjøbunnen. Målerne skal være plassert i forhold til strømrretningen, herunder tidevannsstrøm, slik at spredning av partikler fra arbeidene fanges opp på best mulig måte.

Bakgrunnsverdier skal måles i tiltaksområdet over en periode på minimum én uke forut for tiltaket. Referanseverdien settes som gjennomsnittlig eller medianverdi fra hele perioden referansemålingen er foretatt. Den mest konservative verdien skal benyttes.

Grenseverdien for turbiditet settes til 5 NTU over referanseverdien. Etter tre målinger med sammenhengende overskridelse relatert til måleintervaller på 10 min skal årsak til overskridelse undersøkes og tiltak iverksettes. Dato og klokkeslett loggføres. Arbeidet kan starte igjen når målingene viser stabile verdier under tillatt nivå.

Dersom det viser seg at det forekommer betydelig blakking av vannet selv om grenseverdiene overholdes skal arbeidene stoppes og Fylkesmannen kontaktes. Fylkesmannen kan skjerpe kravene. Rutiner og drift av turbiditetsmålere skal fremgå av en overvåkingsplan som oversendes miljømyndigheten v/Fylkesmannen minst 4 uker før arbeidet igangsettes. Planen skal være godkjent før tiltaket igangsettes.

Andre avsnitt i vilkår 5 slettes og revidert vilkår 5 sier nå:

5. Dersom det viser seg at massene er av en slik karakter at utfylling medfører alvorlige miljømessige problemer, tas det forbehold om at arbeidene skal stanses, og at saken blir vurdert på nytt.

Revidert vilkår 8:

8. Det skal sendes sluttrapport senest 6 uker etter avsluttet tiltak. Sluttrapporten skal dokumentere at vilkårene i denne tillatelsen er blitt overholdt. Rapporten skal bl.a. inkludere dokumentasjon på:
 - a. Valgte metoder for utfylling
 - b. Loggføringer fra turbiditetsmålingene
 - c. Mengde utfylt sprengstein
 - d. Hvilke tiltak som er gjennomført for å fjerne/rydde plast
 - e. Dokumentasjon på geotekniske vurderinger og at anbefalte tiltak er iverksatt og tatt hensyn til i tiltaksarealene
 - f. Dokumentasjon på at benyttede siltgardiner er levert til godkjent mottak etter bruk
 - g. At arealbegrensningen for utfyllingen er overholdt

Vi setter også nye vilkår til endring av tillatelsen:

10. Sedimentfeller skal plasseres i strandområder nordvest i Korsvikfjorden, mot tilgrensende naboeiendommer vest for tiltaksområde Støodden. Sedimentfellene skal undersøkes ved ukeslutt og kort oppsummeringsrapport skal leveres Fylkesmannen annenhver uke.
11. Det skal etableres overvåking av turbiditet i nevnte strandområde, jf. vilkår 10 for å dokumentere partikkelinnhold i vannmassene. Rapport skal leveres Fylkesmannen for vurdering.
12. Før oppstart av utfyllinger samt etter tiltakets ferdigstillelse skal det foreligge verifikasjon av nedfall på sjøbunnen. Vilkåret sees i sammenheng med vilkår 10 og 11 og vil danne et grunnlag for Fylkesmannen for å vurdere fremdrift og eventuelle justeringer av øvrige vilkår.
13. Siltgardinet skal omslutte hele utfyllingen, og sikringen skal være i drift under hele utfyllingsperioden. Om nødvendig skal det etableres dobbel sikring, dvs. to omganger med siltgardin som skal fungere som sluse ved transport ut og inn til tiltaksområdet. Siltgardinet skal settes så nært inntil nordenden av utfyllingsområdet som mulig, for å verne ålegressenga nord for området. Eventuell transport ut og inn til tiltaksområdet skal skje i den sørlige enden, for å sikre at ålegressforekomst nord for området ikke blir berørt.
14. Vi krever en skriftlig redegjørelse for utfyllingsmetodikken, og dokumentasjon på at reell utstrekning på fyllingsfot er i tråd med godkjent område for utfylling i henhold til utslippstillatelse og vedlegg til søknad om utslippstillatelse datert 30.05.2017.

Ansvarsforhold

Tiltakshaver, Stødden Utvikling AS, er ansvarlig for at tiltakene gjennomføres i henhold til vilkårene i tillatelsen. Denne tillatelsen fritar ikke tiltakshaver fra ansvaret for innhenting av tillatelser etter annet lovverk eller fra berørte grunneiere og rettighetshavere mm.

Erstatningsansvar og klageadgang

Denne tillatelsen fritar ikke tiltakshaver eller anleggseier for erstatningsansvar etter de alminnelige erstatningsregler, jf. bl.a. §§ 10 og 17 i forurensningsloven. Denne avgjørelsen kan etter § 29 i forvaltningsloven påklages til Miljødirektoratet innen 3 uker fra meddelelsen. For den som ikke har mottatt underretning om vedtaket, løper fristen fra det tidspunkt han har fått eller burde ha skaffet seg kjennskap til vedtaket. Klagen bør begrunnes og skal sendes via Fylkesmannen.

Forhåndsvarsel om saksbehandlingsgebyr

Søker skal betale gebyr for vår behandling av søknaden (jf. forurensningsforskriftens kapittel 39-3). Grunnlaget for valg av gebyrsats er ressursbruk hos Fylkesmannen i forbindelse med saksbehandlingen.

Ut fra ressursbruken for behandling av denne konkrete søknaden, skal saken plasseres i sats 5, jf. § 39-4. Saksbehandlingsgebyret i sats 5 er kr 36 200. Merknader til dette forhåndsvarselet kan sendes oss innen to uker etter at det er mottatt. Vi fatter endelig vedtak om gebyrsats og ettersender faktura etter dette.

Med hilsen

Ingunn Løvdal (e.f.)
miljøverndirektør

Bjørn Stokke
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.
Saksbehandler: Bjørn Stokke, tlf: 37 01 75 42

Kopi til:

Norsk Maritimt muséum	Bygdøyneveien 37	0286	OSLO
Gretha Johanne og Jon I. Stie	Sømsveien 180	4638	KRISTIANSAND S
Randesund bydelråd / Korsvikfjorden velforening			
Kristiansand kommune	Postboks 417 Lund	4604	KRISTIANSAND S
Fiskeridirektoratet	Postboks 185 Sentrum	5804	BERGEN
Karl E. Gabrielsen		4638	KRISTIANSAND S
Kystverket	Postboks 1502	6025	ÅLESUND
COWI AS	Tordenskjoldsgate 9	4612	KRISTIANSAND S
Naturvernforbundet i Vest-Agder			

Vedlegg

1 Rapporteringsskjema - utfylling i sjø